

ก

ความรู้เรื่องการทำหมันสตรี (Female sterilization)

สำหรับผู้รับบริการ

โดย... คณะอนุกรรมการมาตรฐานวิชาชีพ
ราชวิทยาลัยสูตินรีแพทย์แห่งประเทศไทย

การทำหมันสตรี เป็นการป้องกันการตั้งครรภ์ โดยไม่ให้อสุจิบดชนธึกับไข่ในท่อนำไข่ ด้วยการผูก ตัด รััด หรือ ทำลายส่วนใดส่วนหนึ่งของท่อนำไข่ เป็นการคุมกำเนิดแบบถาวร ไม่มีผลเสียต่อสุขภาพ เพราะไม่ทำให้ฮอร์โมนของร่างกาย เปลี่ยนแปลง ระบุจะมาตามปกติ ไม่ทำให้สภาพจิตใจหรือ ความรู้สึกทางเพศเปลี่ยนไป ไม่ทำให้สมรรถภาพของร่างกายลดลง ยังสามารถทำงานได้ตามปกติ

การกำหนัดวิธี แบ่งเป็น ๒ ระยะ คือ

๑. **การทำหมันหลังคลอด (postpartum tubal sterilization)**
เป็นการทำพร้อมกับการผ่าท้องทำคลอดหรือจะทำภายหลังการคลอดบุตรทางช่องคลอดภายใน ๗๒ ชั่วโมง เมื่อแน่ใจว่ามารดาปลอดภัยและไม่มีภาวะแทรกซ้อนใด ๆ จากการคลอด ในช่วงเวลานี้ยอดมดลูกอยู่สูงประมาณระดับสะดือ จึงทำให้ง่ายต่อการทำหมันเมื่อทำการผ่าตัดให้เป็นแผลขนาดเล็กที่บริเวณใกล้สะดือ
๒. **การทำหมันห่าง (interval tubal sterilization)** คือ การทำหมันในเวลาอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ระยะหลังคลอดบุตร ซึ่งอาจจะทำ โดยทำการผ่าตัดเป็นแผลขนาดเล็กบริเวณเหนือหัวเข่า หรือใช้กล้องส่องช่องท้องผ่านแผลขนาดเล็กบริเวณใกล้สะดือ มักจะทำในช่วงหลังมีระดูแล้ว เพื่อให้มั่นใจว่าไม่มี การตั้งครรภ์ในขณะที่ทำ

ผู้ที่ควรรับการคุมกำเนิดโดยการกำหนัดวิธี

๑. มีบุตรเพียงพอแล้วหรือไม่ต้องการมีบุตรและต้องการคุมกำเนิดแบบถาวร
๒. มีโรคประจำตัวซึ่งการตั้งครรภ์จะทำให้การดำเนินโรคเลวลงหรือก่อให้เกิดอันตรายต่อสตรีนั้น
๓. มีความบกพร่องทางจิตหรือสติปัญญา โดยได้รับความยินยอมจากผู้ปกครองตามกฎหมายหรือผู้อนุบาล

ข้อควรพิจารณา ก่อนตัดสินใจทำหมันสตรี

๑. ยังไม่แน่ใจว่าต้องการมีบุตรเพิ่มอีกหรือไม่ หรือมีแนวโน้มจะกลับมาขอแก้หมัน เช่น สตรีอายุน้อย ชีวิตสมรสไม่มั่นคง หรือเลี้ยงดูบุตรโดยลำพัง ในกรณีนี้ควรพิจารณาทางเลือกอื่น ๆ ของการคุมกำเนิดไปก่อน เช่น ยาเม็ดคุมกำเนิด ยาฉีด ยาฝัง ห่วงอนามัย เพราะการผ่าตัดแก้หมันเป็นการผ่าตัดที่ทำได้ยาก มีค่าใช้จ่ายสูงและอาจจะไม่ประสบความสำเร็จ
๒. ผู้มีโรคประจำตัวซึ่งมีความเสี่ยงสูงต่อการผ่าตัด ควรได้รับการรักษาหรือควบคุมโรคให้อยู่ในสภาวะที่ปลอดภัยก่อน
๓. กรณีทำหมันแห้งผ่านกล้องส่องช่องท้องจะมีข้อควรระวังเพิ่มเติม เนื่องจากต้องใช้วิธีการให้ยาสลบเพื่อระงับความรู้สึก ใส่ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เพื่อเพิ่มความดันในช่องท้อง และนอนศีรษะต่ำ จึงไม่เหมาะสมในสตรีที่เป็นโรคปอดหรือโรคหัวใจ หรือเคยได้รับการผ่าตัดในช่องท้องมาก่อนหรือมีโรคที่ก่อให้เกิดพังผืดอย่างมากในช่องท้อง

ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการทำหมันสตรี

- ไม่ทำให้ความรู้สึกทางเพศเปลี่ยนแปลง
- ไม่มีผลเสียต่อสุขภาพกายและจิตใจ สามารถทำงานได้ตามปกติ
- ไม่ทำให้ระดับฮอร์โมนเพศผิดปกติ
- ไม่มีผลต่อกระดูก
- หลังผ่าตัด จะสามารถป้องกันการตั้งครรภ์ได้ทันที

การเตรียมตัวก่อนการกำหนด

๑. ก่อนจะทำหมัน ควรตรวจสอบว่า ไม่ได้กำลังตั้งครรภ์อยู่
๒. แพทย์จะสอบถามประวัติ ตรวจร่างกาย และส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการ
๓. ให้คำแนะนำและลงนามยินยอมเข้ารับการผ่าตัด
๔. งดอาหารและน้ำทางปากอย่างน้อย ๘ ชั่วโมงก่อนการทำหมัน
๕. ทำความสะอาดบริเวณสะดือและท้องน้อยบริเวณที่จะทำการผ่าตัด
๖. ถ่ายปัสสาวะทันทีที่ก่อนเข้าห้องผ่าตัดเพื่อให้การผ่าตัดทำได้ง่าย และป้องกันอันตรายต่อกระเพาะปัสสาวะ

ขั้นตอนการกำหนด

สตรีที่จะรับการกำหนดจะอยู่ในท่านอนหงาย การระงับความรู้สึก อาจทำได้โดยการใช้ยาชาเฉพาะที่ การระงับความรู้สึกเฉพาะส่วน หรือ การให้ยาสลบ หลังจากทำความสะอาดหน้าท้อง แพทย์จะทำการผ่าเป็นแผลขนาดเล็กในตำแหน่งที่เหมาะสม เมื่อเข้าไปในช่องท้องจะใช้อุปกรณ์จับท่อ นำไข่ ไล่ไปจนเห็นปลายเปิดของท่อ นำไข่ที่มีลักษณะคล้ายปากแตร ทั้งนี้เพื่อให้แน่ใจว่าเป็นท่อ นำไข่จริง จากนั้นก็จะผูกและ/หรือตัดบางส่วน ของท่อ นำไข่ออก อาจจะใช้จี้ไฟฟ้าทำลายท่อ นำไข่บางส่วน ใช้อุปกรณ์หนีบ หรือรัดท่อ นำไข่

ในบางกรณีที่เป็น แพทย์อาจจะส่งชิ้นเนื้อของท่อ นำไข่ที่ตัดออกมา เพื่อส่งตรวจทางพยาธิวิทยา

ข้อจำกัดของการทำหมันสตรี

๑. การทำหมันอาจทำไม่ได้ในบางรายที่มีพังผืดมาก หรือมีเหตุสุดวิสัยที่ต้องยุติการผ่าตัดเพื่อความปลอดภัยของสตรี
๒. การทำหมันเป็นการคุมกำเนิดที่มีประสิทธิภาพสูง คือ ได้ผลร้อยละ ๙๙.๖ แต่ยังมีโอกาสตั้งครรภ์ได้ภายในปีแรก หลังทำหมันประมาณ ๑-๗ รายต่อการทำหมัน ๑,๐๐๐ ราย เนื่องจากท่อหน้าไข่มีการเชื่อมต่อกันใหม่ และการตั้งครรภ์ภายหลังการทำหมันอาจเป็นได้ทั้งการตั้งครรภ์ในมดลูกหรือการตั้งครรภ์นอกมดลูก ดังนั้นหากระดูไม่มาตามกำหนด ควรรีบไปพบแพทย์ เพราะหากเป็นการตั้งครรภ์นอกมดลูก จะเกิดอันตรายได้

ภาวะแทรกซ้อนจากการทำหมัน

๑. เกิดการติดเชื้อ เสียเลือด หรือบาดเจ็บต่ออวัยวะภายใน เช่น ลำไส้ กระเพาะปัสสาวะ ซึ่งอาจจำเป็นต้องรักษาเพิ่มเติม เพื่อแก้ไขภาวะแทรกซ้อนนั้น พบได้ไม่เกิน ๑ ใน ๑๐๐ ราย
๒. การบาดเจ็บต่อเส้นเลือดใหญ่ ซึ่งอาจจำเป็นต้องให้เลือดหรือผ่าตัดแก้ไข พบได้ ๑ ใน ๑๐,๐๐๐ ราย
๓. เสียชีวิตจากการผ่าตัดทำหมัน พบได้ประมาณ ๑-๒ ใน ๑๐๐,๐๐๐ ราย

การดูแลตนเองหลังการกำหามัน

๑. โดยทั่วไปจะปิดแผลไว้ไม่ให้ถูกน้ำเป็นเวลาประมาณ ๗ วัน หากเย็บแผลด้วยไหมละลาย หลังเปิดแผลแล้วถ้าแผลติดเรียบร้อยดี สามารถถูกน้ำได้ หากเย็บด้วยไหมธรรมดา ให้ตัดไหมเมื่อครบ ๗ วัน แล้วจึงถูกน้ำได้
๒. หลังผ่าตัดทำหามัน โดยทั่วไปมักมีอาการปวดเพียงเล็กน้อย สามารถระงับด้วยยาแก้ปวดธรรมดา เช่น พาราเซตามอล
๓. สิ่งที่ต้องระวัง และมาพบแพทย์ หากมีอาการเหล่านี้
 - ปวดท้องมากหรือไม่หายไป หลังจากนอนพักหรือรับประทานยาแก้ปวด
 - ไข้
 - มีน้ำหรือเลือดออกจากแผลผ่าตัด

หนังสือแสดงความยินยอม/เจตนา รับการทำหมันสตรี (Female sterilization)

เขียนที่.....

วันที่.....

ข้าพเจ้า.....อายุ.....ปี เลขที่
บัตรประชาชน.....ในฐานะเป็น

- ผู้รับบริการ
- คู่สมรสตามกฎหมาย ของ
- ผู้ปกครองตามกฎหมาย/ผู้อนุบาล ของ

ชื่อ ดญ. / นาง / นางสาว.....

(กรณีที่ไม่สามารถให้ความยินยอมได้ด้วยตนเอง เช่น ยังไม่บรรลุนิติภาวะตามกฎหมาย หรือศาลสั่งให้เป็นผู้ไร้ความสามารถ ให้ผู้ปกครองตามกฎหมาย/ผู้อนุบาล ลงลายมือชื่อให้ความยินยอมแทน)

เลขประจำตัวผู้รับบริการของสถานพยาบาล (Hospital number).....

เลขที่ผู้ป่วยใน (Admission number).....หอผู้ป่วย.....

เข้ารับการรักษาพยาบาล เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

การวินิจฉัยโรค / ข้อบ่งชี้ในการทำหมันสตรี.....

การผ่าตัด / หัตถการ

- ทำหมันหลังคลอด ผ่าท้องทำคลอดและทำหมัน
- ทำหมันแห้ง ทำหมันโดยวิธีส่องกล้องผ่านทางหน้าท้อง
- ทำหมันโดยวิธีส่องกล้องผ่านทางโพรงมดลูก

ขณะนี้ข้าพเจ้าไม่ได้กำลังตั้งครรภ์ โดย

- มีระดูครั้งสุดท้ายวันที่..... มีการคุมกำเนิดด้วยวิธี.....
- ตรวจเลือด/ปัสสาวะพบว่าไม่ตั้งครรภ์ หลังคลอดบุตร.....วัน

และได้รับทราบข้อมูลดังต่อไปนี้

๑. การทำหมันเป็นวิธีการที่มีจุดประสงค์เพื่อป้องกันการตั้งครรภ์ในกรณีที่ไม่ต้องการมีบุตรอีก
๒. รายละเอียดเกี่ยวกับการทำหมันสตรีซึ่งเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพดีในการป้องกันการตั้งครรภ์ ได้แก่ วิธีการ ขั้นตอนต่าง ๆ การเตรียมตัวก่อนทำหมัน การปฏิบัติตัวหลังทำหมัน
๓. การตั้งครรภ์ที่อาจเกิดขึ้นภายหลังการทำหมันพบได้ประมาณ ๑-๗ ราย

ต่อการทำหมัน ๑,๐๐๐ ราย ภายในปีแรก แม้ว่าแพทย์จะได้กระทำโดยรอบคอบ ถูกต้องตามหลักวิชาการแล้ว **ทั้งนี้มักเกิดจากท่อนำไข่ของผู้รับบริการ บางรายกลับมาเชื่อมต่อกันเองในภายหลัง**

- ๔. ภาวะแทรกซ้อนของการทำหมันสตรี ได้แก่ ภาวะที่อาจเกิดขึ้นจากการให้ยาสลบหรือการใช้ยาชาเฉพาะที่ การบาดเจ็บต่อกระเพาะปัสสาวะหรือลำไส้ การอักเสบติดเชื้อ ซึ่งพบได้แต่น้อยมาก
- ๕. อัตราการเสียชีวิตจากทำหมันประมาณ ๑-๒ รายต่อการทำผ่าตัด ๑๐๐,๐๐๐ ราย
- ๖. ทางเลือกอื่น ๆ ของการคุมกำเนิด

ข้าพเจ้าได้สอบถามเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องและได้อ่านเอกสารความรู้ที่เกี่ยวกับการทำหมันสตรีแล้ว โดยปราศจากข้อสงสัย ข้าพเจ้ามีความเข้าใจเป็นอย่างดี จึงได้แสดงความยินยอม/เจตนา เข้ารับการทำหมันสตรี หรืออนุญาตให้ทำหมันต่อ ดญ. / นาง / นางสาว.....

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้รับบริการ ผู้มีอำนาจกระทำการแทน

ลงชื่อ.....(ผู้ให้คำปรึกษา)

(.....)

ลงชื่อ.....(พยาน)

(.....)

ลงชื่อ.....(พยาน)

(.....)

วันที่...../...../.....เวลา.....น.

ข้าพเจ้าขอยกเลิกความยินยอมที่ไว้ข้างต้น

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้รับบริการ ผู้มีอำนาจกระทำการแทน

วันที่...../...../.....เวลา.....น.

